Марк Кронберг

От Пърл Харбър до Хирошима

Япония във Втората световна война 1931–1945

Издателство ПАРИТЕТ

От Пърл Харбър до Хирошима
Япония във Втората световна война 1931–1945
232 стр.

Автор: Марк Кронберг
Редактор: Яна Загорчинова

Издателство „Паритет“, София 1528, ул. „Н. Бончев“3
Телефон 0879 471 930; е-майл: paritetlit@abv.bg

На 2 септември 1945 г. министърът на външните работи на Япония се качва на палубата на линейния кораб „Мисури“, за да подпише акта за капитулация. Той е с протеза, тъй като вече е загубил крака си в Шанхай през 1932 г., когато войната е едва в началото си.

Тази книга разкрива една завладяваща история за събитията в периода от 1931 г. до 1945 г., през който Япония изминава пътя от славните победи до изпепеляването на Хирошима. Самолетоносачи и камикадзета, знаменити адмирали, смели пилоти и поредица от съдбоносни решения. Ще разберете как и защо тази велика и високообразована нация с талантливи инженери и отлични пилоти се впуска във война, която няма как да спечели, залага всичко на карта, и защо я губи.

За поръчки на книги от сайта
www.paritetbf.com – 20% отстъпка.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена, в каквато и да е форма, без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-719-8

Съдържание

ПРОЛОГ. Как започва войната за Япония 5

ЧАСТ I. Пътят към войната (1853–1941) 9

От „черните кораби“ до Цушима (1853–1905) 9

Завладяването на Манджурия (1931–1933) 14

Метежът от 26 февруари 1936 г. и властта на армията 19

Войната в Китай (1937–1941) 23

Конфликтът при Халхин-Гол (1939) 30

Пактът със СССР: Северно или южно направление (1941) 35

Нефтът и решението за война (1940–1941) 41

ЧАСТ II. Настъплението на Япония (декември 1941 – юни 1942) 46

Пърл Харбър (7 декември 1941 г.) 46

Потъването на „Принцът на Уелс“ и „Рипалс“ (10 декември 1941 г.) 55

Малайя и Сингапур (1941–1942) 60

Филипините и Нидерландска източна Индия (1941–1942) 67

Палубният изтребител „Зеро“ 73

Битката при Мидуей (юни 1942 г.) 79

Японските военачалници: Тодзио, Ямашита, Имамура 87

ЧАСТ III. Преломът (август 1942 – 1943 г.) 94

Гуадалканал (1942–1943) 94

Торпедото „Тип 93“ и тактиката на нощните сражения (1942 –1943) 100

Нова Гвинея: Кокода и заливът Милн (1942–1943) 105

Смъртта на адмирал Ямамото (18 април 1943 г.) 112

Въздушните асове и загубите на пилоти (1942–1944) 117

Подводната война в Тихия океан (1941–1945) 123

ЧАСТ IV. Отстъпление (1944 – лято 1945 г.) 131

Битката при Импхал и Кохима (1944) 131

Сраженията във Филипинско море и Марианските острови (1944) 136

Битката в залива Лейте (октомври 1944 г.) 143

Феноменът „Камикадзе“ (1944–1945) 149

Иводзима (1945) 155

Стратегическите бомбардировки над японските градове (1944–1945) 161

Супер корабите „Ямато“ и „Мусаши“ (1937–1945) 167

Окинава (1945) 174

Подводните самолетоносачи и потъването на „Индианаполис“ (1945) 180

Военачалниците на съюзниците: Нимиц, Макартър, Слим 186

ЧАСТ V. Разгром (август – септември 1945) 193

Хирошима и Нагасаки (август 1945 г.) 193

Съветско-японската война (август 1945 г.) 199

Съветските военачалници във войната с Япония – Жуков, Василевски, Малиновски 206

Капитулацията (август – септември 1945 г.) 211

ЕПИЛОГ. Страната, отказала се от войната 219

ПРИЛОЖЕНИЕ. Хронология на най-важните военни операции на Япония през Втората световна война 224

ПРОЛОГ.
Как започва войната за Япония

Сутринта на 2 септември 1945 г. в Токийския залив времето било облачно и тихо. На рейд стояли стотици кораби на съюзниците. Около девет часа към борда на американския линкор „Мисури“ се приближил един есминец и по трапа започнали да се изкачват единадесет японци. Първи вървял мъж в черен костюм и цилиндър. Той се качвал бавно, тежко, опирайки се на бастун: всяка крачка му коствала усилие.

Това бил министърът на външните работи на Япония Шигемицу Мамору. На мястото на десния си крак той имал протеза. Бил загубил крака си преди тринадесет години в Шанхай: на 29 април 1932 г. корейският партизанин Юн Бон-гил хвърлил бомба в трибуната на японските високопоставени лица. За Шигемицу войната започнала още тогава. Сега той идвал, за да я приключи.

След него се изправил началникът на Генералния щаб на армията генерал Умезу Йошиджиро. Дълго време той отказвал да присъства на церемонията и се съгласил едва по лична молба на императора. Японската делегация се наредила на палубата пред маса, покрита със зелено сукно. Палубите, мостовете и оръдейните кули били препълнени с хиляди американски моряци. Секретарят на делегацията Касе Тошиказу по-късно си спомнял: няколко минути стояли под погледите на хиляди хора, а тези погледи ги изгаряли като градушка от огнени стрели.

На преградата до тях висяло в рамка избледняло знаме с тридесет и една звезди. То било донесено от музея на Военноморската академия на САЩ. Под това знаме през 1853 г. комодор Матю Пери влязъл в залива Едо, за да принуди Япония да отвори пристанищата си. Кръгът се затворил в същия залив деветдесет и две години по-късно.

Генерал Дъглас Макартър открил церемонията с кратка реч. „Искрено се надявам казал той – и това е надеждата на ця-

лото човечество, че от това тържествено събитие ще се роди по-добър свят, излязъл от кръвта и кланетата на миналото“. Шигемицу седнал и сложил подписа си. На този ден той съчинил кратко стихотворение: „Нека страната процъфти в бъдещето – и нека има много хора, които ще презират името ми“.

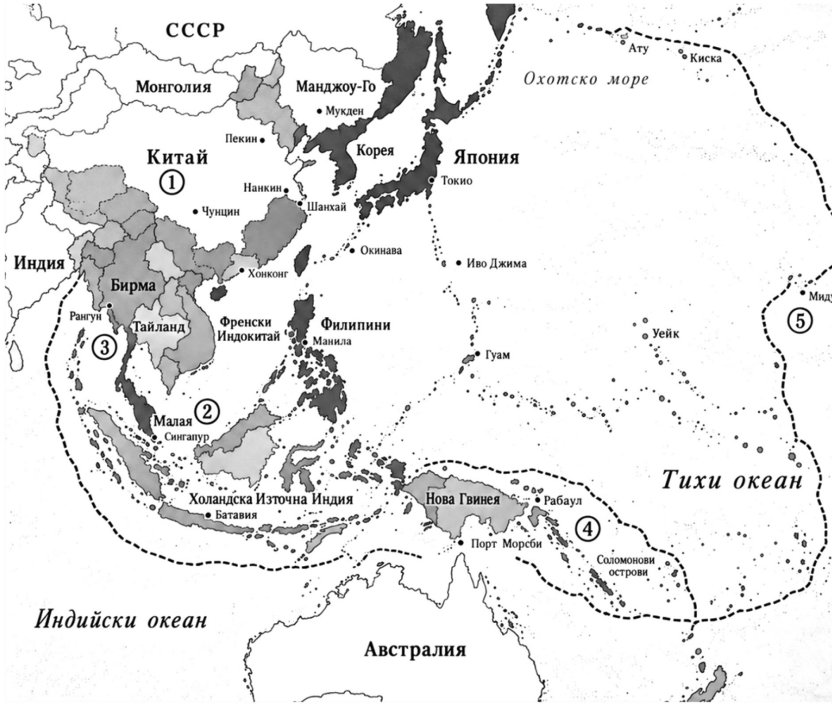
Война без конкретна дата

Кога започнала Втората световна война за Япония? Въпросът изглежда прост, но отговорите са няколко.

В Европа е прието войната да се отчита от 1 септември 1939 г., от нападението на Германия срещу Полша. Но японските войници по това време вече две години воювали в Китай. Пълномащабната японско-китайска война започнала на 7 юли 1937 г. с престрелка при моста „Марко Поло“ край Пекин. Днес Китай отчита началото на своята война на съпротивата още по-рано – от 18 септември 1931 г., когато офицери от японската армия устроили взрив на железопътната линия край Мукден и превзели Манджурия. Много японски историци също наричат тези години „Петнадесетгодишната война“. За американците пък войната започнала сутринта на 7 декември 1941 г. в Пърл Харбър.

Дори наименованията на тази война са различни. В самата Япония по време на войната тя официално се наричала „Великата източноазиатска война“, като се подчертавало, че Япония все едно освобождавала Азия от западните колонизатори. След капитулацията американските окупационни власти забранили това наименование в официалните документи и в употреба влязло друго – „Тихоокеанска война“. Но и това било неточно: то засенчвало войната в Китай, която за Япония била най-дългата и най-кървавата.

Всичко това била една и съща война. Тя започнала с малък взрив на релсите и завършила с атомни бомби. В Манджурия и Китай тя продължила четиринадесет години. След това обхванала половината от Тихия океан – от Хавайските острови до Индия и от Алеутските острови до Австралия. През първите месеци имало стремителен триумф: Пърл Харбър, Малайзия,

Японската империя по време
на най-голямото си разширение, 1942 г.

Сингапур, Филипините, Ява. Настъпил поврат при атола Мидуей и на остров Гуадалканал. Последвали години на американско настъпление от остров на остров, потъването на японския флот край Лейте, пепелта на Иводзима и Окинава, горящите градове. А в последните дни – Хирошима, Нагасаки, влизането във войната на Съветския съюз и гласът на императора по радиото.

За какво е тази книга

Тази книга е военната история на Япония: решения и операции, командири и оръжия. Но основният ѝ въпрос е друг. Как една страна с образовано общество, съвременна промиш-

леност, изтъкнати инженери и една от най-силните армии в света се е озовала във война, която на практика не можела да спечели? Защо умни и опитни хора стъпка по стъпка са вземали решения, всяко от които им се е струвало единственото възможно, а всички заедно са водели към катастрофа?

За да отговорим на този въпрос, трябва да се върнем далеч назад – към „черните кораби“ на Пери, към победите над Китай и Русия, към експлозията край Мукден и към бунта на младите офицери в заснеженото Токио. А след това да изминем заедно с японските войници, моряци и пилоти целия им път до палубата на „Мисури“. На онези, които искат да видят цялостната картина на войната, ще помогне приложението в края на книгата: кратък преглед и таблица с най-важните операции и датите им. А за хората от тази война – за онези, които са воювали, страдали, съпротивлявали са се и са оцелели от двете й страни, ще разкажем в следващата книга.

ЧАСТ I.
Пътят към войната (1853–1941)

От „черните кораби“ до Цушима (1853–1905)

Сутринта на 27 май 1905 г. Корейският пролив бил обгърнат от мъгла. От югозапад идвала тежка и стръмна вълна; малките миноносци се забивали с носа си в нея, а водата преливала през палубата. На мостика на флагманския броненосец „Микаса“[1] стоял невисок 57-годишен мъж с прошарена брадичка – командващият Обединения флот на Япония вицеадмирал Того Хейхачиро.

През нощта спомагателният крайцер „Шинано-мару“ (Shinano Maru) забелязал в мъглата светлините на болничен кораб. Зад него плавала руската Втора тихоокеанска ескадра на вицеадмирал Зиновий Рожественски. Седем месеца тя пътувала от Балтийско море около Европа, Африка и Азия, изминавайки повече от тридесет хиляди километра. Моряците ѝ товарели въглища в тропическата жега, боледували, погребвали другари в океана – и всичко това заради една единствена битка.

Преди да излезе в морето, от „Микаса“ била изпратена телеграма до Токио. Последната ѝ фраза била добавена от щабния офицер Акияма Санейуки: „Получено е съобщение за появата на вражески флот. Обединеният флот незабавно излиза, за да го атакува и унищожи. Днес времето е ясно, но вълните са високи“. В Япония тези думи се помнят и до днес: в тях се чувала спокойната увереност на човек, който е изчислил всичко предварително.

Около два часа следобед, когато в мъглата се очертали силуетите на руските броненосци, на мачтата на „Микаса“ било издигнато сигналното знаме „Z“. Значението на знамето било

---

[1] Броненосец – голям военен кораб от края на XIX – началото на XX век, снабден с тежки оръдия и дебела стоманена броня; предшественик на линейния кораб.

уговорено предварително и всеки командир го знаел: „Съдбата на империята се решава в тази битка. Нека всеки да даде всичко от себе си“. Адмирал Того бил учил морско дело в Англия и в този сигнал лесно се долавяло ехото на прочутата заповед на Нелсън преди битката при Трафалгар[2].

След едно денонощие всичко приключило. Руският флот загубил около двадесет кораба, които били потопени, а още няколко се предали; загинали около пет хиляди моряци, а още повече били пленени. Японците загубили три миноносеца и малко над сто души. Цифрите се различават, защото историците по различен начин отчитат спомагателните кораби и загиналите от рани, но мащабът на разгрома не буди съмнения. Европейска велика сила загубила войната срещу азиатска страна, която само преди половин век не разполагала с нито един модерен военен кораб.

ИНТЕРЕСЕН ФАКТ

Английският флагман на японския флот. Броненосният кораб „Микаса“ не бил построен в Япония, а във Великобритания, в корабостроителницата на фирмата „Викерс“ в Бароу-ин-Фернес, и влязъл в експлоатация през 1902 г. През 20-те години на миналия век той бил превърнат в мемориал и до днес стои в Йокосука. След Втората световна война корабът запустял. Сред дарителите за възстановяването му бил и американският адмирал Честър Нимиц – същият, който разгромил японския флот в Тихия океан. Нимиц дълбоко уважавал Того и като млад, когато бил мичман, го видял на тържествата в Токио през 1905 г.

[2] Трафалгар (1805) – решаваща морска битка, в която адмирал Нелсън разгромил френско-испанския флот, но загинал в боя. Победата затвърдила господството на Великобритания по море и провалила плановете на Наполеон за нахлуване в Англия.

„Черните кораби“

За да разберем как това е станало възможно, трябва да се върнем половин век назад.

На 8 юли 1853 г. в залива Едо[3] влезли четири американски кораба под командването на комодор Матю Пери. Два от тях били параходи: те плавали срещу вятъра, изхвърляйки черен дим и японците ги нарекли „черните кораби“. Пери донесъл писмо от президента на САЩ с искане да се отворят пристанищата за търговия и обещал да се върне за отговор.

Тогава в Едо циркулирало анонимно шегаджийско стихотворение. В него се играело с думата „джокисен“: така се наричал един скъп сорт чай, но по същия начин звучала и думата „параход“. В свободен превод стихотворението звучи така: „Джокисен ме събуди от мирния сън – само четири чаши, а през нощта вече не мога да заспя“. Година по-късно Пери се върнал с още по-голяма ескадра, и правителството на шогуна[4] подписало договор, който отворил страната.

МИТ И ФАКТ: ЯПОНИЯ НЕ Е БИЛА НАПЪЛНО ИЗОЛИРАНА

Прието е да се казва, че преди пристигането на Пери Япония е живяла в пълна изолация в продължение на над двеста години. Това не е съвсем вярно. В пристанището на Нагасаки, на миниатюрния изкуствен остров Дедзима, е функционирала холандска търговска фактория. Чрез нея в страната постъпвали европейски книги по медицина, астрономия и военно дело. Японските учени дори създали цяло научно направление – „холандските науки“. Затова образованите японци отлично разбирали колко е изостанала страната им и първите реформи не започнали от нулата.

[3] Едо – предишното име на Токио; градът е преименуван през 1868 г.

[4] Шогун – военен управител на Япония. От XVII век реалната власт принадлежала на шогуните от рода Токугава, а императорът оставал символична фигура.

Реставрацията Мейдзи и новата армия

Унижението от „неравните договори“ със западните сили разклатило властта на шогуна. През 1868 г. тя паднала и управлението преминало в ръцете на младия император Мейдзи. Новото правителство издигнало лозунга „Богата страна – силна армия“. За няколко десетилетия Япония построила железопътни линии, фабрики и училища. През 1873 г. била въведена всеобща военна служба: оттук нататък не само самураите, а и всички мъже трябвало да служат.

За баща на новата армия се счита Ямагата Аритомо – бивш самурай, обиколил Европа. Армията се изграждала по пруски образец: през 1885 г. в Токио пристигнал германският майор Якоб Мекел, който в продължение на няколко години обучавал японските щабни офицери. Флотът, напротив, се учил от британците – най-добрите моряци по онова време.

През 1882 г. императорът се обърнал към армията с „Рескрипт към военнослужещите“. Войниците го научили наизуст, а една фраза за тях се превърнала в символ: „Дългът е по-тежък от планините, а смъртта – по-лека от пух“. Държавата превърнала тези думи в норма на поведение.

Войните с Китай и Русия

Първото изпитание била войната с Китай от 1894–1895 г. Японската армия и флот разгромили противника и по силата на мирния договор Япония получила остров Тайван, полуостров Ляодун в Манджурия и огромна контрибуция. Но след няколко дни Русия, Германия и Франция „посъветвали“ Япония да върне Ляодун. Япония не можела да спори с трите велики сили и отстъпила. А три години по-късно Русия сама взела под наем Порт-Артур на същия полуостров.

Тогава в Япония станало модно старото китайско изражение „гасин шьотан“ – „да спиш на клони и да облизваш жлъч“. То означавало да понасяш унижението и да събираш сили за реванш. За десет години страната многократно увеличила флота си, а през 1902 г. сключила съюз с Великобритания.

В нощта на 9 февруари 1904 г., още преди официалното обявяване на войната, японски миноносци атакували руската ескадра в рейда на Порт-Артур. Тридесет и седем години по-късно този ход щял да се повтори в Пърл Харбър. Войната се оказала по-страшна, отколкото очаквали и двете страни. Генерал Ноги Маресуке месеци наред обсаждал Порт-Артур и пожертвал десетки хиляди войници пред стените му. През март 1905 г. край град Мукден се разразила най-голямата сухопътна битка на онова време. Японците победили, но изчерпали както човешките си ресурси, така и държавната хазна. Битката при остров Цушима сложила край на войната.

Мирният договор бил подписан в американския Портсмут през септември 1905 г. Япония получила южната част на Сахалин, Порт-Артур и железопътната линия в южната част на Манджурия, но не получила нито една йена като репарации. През цялата война вестниците обещавали на читателите голяма награда за жертвите, а в деня на подписването на договора тълпи в Токио разгромили полицейските участъци. Безредиците трябвало да бъдат потушени от войските. Народът, свикнал с победите, отказвал да приеме компромис.

Обидите на победителя

Обидите продължили да се натрупват. През 1919 г. на Парижката мирна конференция японската делегация предложила да се включи в устава на Обществото на нациите принципът за расовото равенство, но западните сили го отхвърлили. През 1922 г. на Вашингтонската конференция Япония била задължена да поддържа флот, по-малък от британския и американския: съотношението на линейните кораби на трите държави било 3:5:5. Много японски офицери видели в това знак, че Западът никога няма да ги приеме като равни.

Железопътната линия, получена в Портсмут, се превърнала в главното богатство на империята на континента. Тя се охранявала от японски войски, по-късно наречени Квантунска армия. Двадесет и шест години по-късно именно по тези релси

край Мукден щяла да прогърми експлозията, с която за Япония започна голямата война.

Завладяването на Манджурия (1931–1933)

Вечерта на 18 септември 1931 г. край Мукден била тиха и топла. Над полетата с гаолян[5], вече готови за жътва, се спуснала тъмнина и само по насипа на Южно-Манджурската железопътна линия от време на време проблясвали фенерите на патрулите. Около десет и половина край село Лютяоху, на няколко километра северно от града, лейтенантът от Квантунската армия Кавамото Суемори[6] поставил под релсите малък заряд експлозив.

Прозвучал тих трясък. От релсите се откъснало парче с дължина около метър и половина. След няколко минути през това място, поклащайки се леко, преминал бърз влак и пристигнал навреме в Мукден. Но навреме пристигнал и японският отряд: почти веднага той открил огън по съседните казарми на китайските войски. Японската страна обявила, че пътят бил взривен от китайски войници и че армията била принудена да се защитава.

Към сутринта на 19 септември Мукден, най-големият град в Манджурия[7], бил в ръцете на японците. Китайският гарнизон почти не оказал съпротива. Неговият командир, младият маршал Джан Сюелян, заповядал на войските си да не отговарят на провокацията. Той се надявал, че Лигата на нациите и великите сили ще застанат на страната на Китай.

---

[5] Гаолян – вид едногодишно зърнено-фуражно растение от семейство «Житни». Външно прилича на царевица, зърното му се преработва на брашно и нишесте, а стъблата и листата служат за храна на добитъка.

[6] Квантунската армия – групировка от японски войски в Манджурия. Наименованието произлиза от Квантунската област – наетата от Япония южна част на полуостров Ляодун с Порт-Артур и Далян.

[7] Манджурия – североизточната част на Китай, богата на въглища, желязо, гори и плодородна земя. През 1931 г. населението ѝ наброявало около 30 милиона души, предимно китайци.

Заговорът на щабните офицери

Днес знаем, че взривът е бил устроен от самите японски офицери. Замисълът принадлежал на двама офицери от щаба на Квантунската армия – полковник Итагаки Сейширо и подполковник Ишивара Канджи. Ишивара се славел като най-необикновеният ум в японската армия. Той вярвал, че на света предстои „окончателна война" между Япония и Съединените щати. Според него трябвало да се подготвят за нея предварително – като превърнат Манджурия с нейните въглища и желязо в складова база на империята.

Квантунската армия наброявала около десет хиляди души. Войските на Джан Сюелян в Манджурия, според различни оценки, били от десет до двадесет пъти по-многобройни. Заговорниците разчитали на бързина, внезапност и на това, че Токио няма да се осмели да се отрече от успеха. Изчисленията се оправдали.

В Токио правителството на министър-председателя Вакацуки Рейджиро обявило, че конфликтът няма да се разшири. Министърът на външните работи Шидехара Киджуро уверил посланиците на другите държави, че армията скоро ще спре. Но армията не спряла. Командващият Квантунската армия генерал Хонджо Шигеру одобрявал действията на подчинените си. А командващият японските войски в Корея генерал Хаяши Сенджуро на 21 септември, без разрешение от императора, прехвърлил бригадата си през границата в Манджурия. По закон такъв акт се наказвал със смъртно наказание. Вместо наказание Хаяши получил прозвището „генералът, пресякъл границата", а няколко години по-късно станал министър-председател.

Така се утвърдило правилото, което щяло да изиграе фатална роля в съдбата на страната: младшите и средните офицери можели сами да започнат война, а правителството след това намирало средства за нейното продължаване. Никой от организаторите на взрива не бил изправен пред съд. Напротив, всички те получили повишения.